

KROZ PRSTEN, POTRESNO I NEŽNO

(Bojana Stojanović Pantović: *U obruču*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2017)

U najnovijoj zbirci pesama Bojane Stojanović Pantović *U obruču*, lirski svet izrasta iz gustine vlastitog doživljaja života i bivanja, izmeštenog pretežno van „zidina“ spoljašnjeg u unutarnji. Kroz prsten vremena sagledavan kao usložnjeno iskustvo, taj svet se artikuliše smirenije nego u autorkinim prethodnim pesničkim ostvarenjima, precizno oblikujući jezik pesama različitog ritma i dužine, motiva i perspektiva. Skladno povezane u četiri ciklusa, trideset sedam pesama pod višeznačno asocijativno-simboličkim naslovom, uvek su sa smislom za sažimanje, jezički svedene a značenjski razlistane u bitne i sugestivno dramatične slike, emocije, vizije oniričkih snova i predskazanja. Uzbudljivo i neočekivano poetirane, od prvog do poslednjeg stiha pulsiraju živim dahom i emocionalno-refleksivnim previranjima, pokazujući jedru svežinu jedne osobite, snažne pesničke individualnosti.

Koncept ove zbirke, shvaćen kao okvir za kružno – emotivno, mitsko, i kulturološko putovanje vremenski neomeđeno, počinje ciklusom pod nazivom „Izvan zidina“. Uvodna pesma „Herina ljubav“ u evokativnom tonu, upućuje na identifikovanje pesničkog Ja sa grčkom boginjom, koja se obraća voljenom muškarcu čije se ljubavi, uprkos svojim moćima, ne može odreći ni po koju cenu: „Jer spletkama plaćam svaku ljubav / koju poželim da razvrgnem, / svaku ljubav koju hoću da otrujem, / svaku ljubav, osim tvoje.“

Ali boginja jedne takve razbolele ljubavi, već u sledećoj pesmi „Žena torzo“ presvlačena u lik savremene žene, fiksira kameni torzo drevne Atinjanke projektujući se u njenu simboličku dvojnicu. U stanju nadohvat snoviđenja, ona doživljava mistični erotski susret sa neznancem, za koji već unapred zna da taj trenutak u bunilu sna za nju je sudbinski: „Ostaće okrugao, ceo i sjajan kao medaljon“, dok on „već je zaboravljao moje ime, / i zvao me Nike“, poetira izuzetno upečatljivo poslednji stih. Ujedno se ironično aludira i na čuvenu skulpturu/torzo grčke boginje pobede, Nike od Samotrake. Višestruko udvajanje figure glavne lirske junakinje, koje se ukršta i preliva u pojedinim slikama u igri različitih identiteta, poput nekog fantazmagoričnog filma. Takav delotvorni postupak gradnje pesme karakterističan za postupak ove pesnikinje, zapaža se još od njene prve pesničke knjige *Beskrajna* i osobito prozaide „Dve“. Ovde je sada приметно još ubedljivije ostvaren, pročišćeniji, značenjski složeniji, emotivno stabilniji, pokazuju pesme „Crvena kći“, „Itaka“, „Odisejev strah“, „Ljubavi moja mrtva“, „Svakodnevne posete“, kao i brojne druge. Permanentno prisustvo tematizacije porodičnih figura, osobito ženskih, i njihovi međusobni odnosi širokog raspona (majka, kćerka) ukupne poezije Bojane Stojanović Pantović, inače veoma retka pojava u našoj savremenoj poeziji, zaslužuje čitavu jednu studiju.

Putovanje u prošlost kroz mitski prostor, i vreme u okretu ka sumornoj budućnosti, pesmom „Itaka“, nagoveštava jedno osobito pa i sasvim intimno iskustvo kada se lirsko Ja pridruži Odiseju, mada mu bitno suprotstavljeno, jer „opasno je vratiti se na Itaku“ upravo „zbog straha da te niko, baš niko / čak ni dodirom neće prepoznati“, govori eksplicitnije o tome pesma „Odisejev stih“. Putovanje je važno da bi se, suočavajući se sa sobom, naslutilo vreme dolazeće: „Mirisaću izmaglicu / i znaću, / znaću da ona dolazi meni.“ U istom ciklusu pesma „U obruču“, tka zamišljeni dijalog sa bliskim prijateljem pesnikom Stanišom Nešićem, koji nije više među živima, a sa kojim je još „mi“ u večnoj sadašnjici negde zamrznuto u obruču. Zajednički proživljeno vreme nekada, sada iskustvom smrti i konačnog rastajanja, setno potvrđuje punu tragiku prolaznosti i gubitaka u kruženju: „sve mrtvijih ljubavi / i nikad dogorelih vatri“. I to je taj porazni obruč, zauvek omotan kao prsten oko prsta sudbine. Niti se može skinuti niti otvoriti: „samo pojačava / svoj neumoljivi krug, i zaustavlja nas / na jednoj tački uzleta“. Samo takvi trenuci ostaju poput dragog kamena da svetle i dalje kao (ne)ugasle vatre. Kao znak da bol još je tu, i da mu se može kazati – *dok jesam jesi tu*, reči su Ranka Marinkovića iz mota zbirke.

Takođe, za pesnički subjekt nema izlaza ni iz obruča svakodnevica koji steže urbana otuđenost. Pesma „Gradski čovek“, gotovo veristički precizno markira takvo stanje dehumanizovanog ambijenta sveta i uopšte pogubnog zaputa savremene civilizacije: „Gradski čovek stići će jednom do zidina Troje, / i šćućuriti se u utrobi ogromne drvene / naprave, opkoljene bakljama lakovernih“, zaključuje zloslutno pesnikinja, rezbareći obespokojavaću fresku realnosti, univerzalnog sada, svuda i ovde.

Ipak, dragoceno izbjavljenje može pružiti poezija, koja se određuje kao dostupni medijum, preko koga se svet i u njemu vlastito biće potpunije razume i predstavlja. Zato porivu za pisanjem i čitanjem pripada posebno mesto u drugom ciklusu pod naslovom „Putovanje po hartiji“. Obe ove aktivnosti analiziraju se iz obilja sopstvenog kreativnog iskustva, povezano i zasebno. Pesma „Povratak na početak“ otvara ovaj motivski krug ključnim pitanjem – da li umetnost reči ima smisla i čemu služi? Osobito onda kad „suše / se mrve latice napabirčenih reči“ i sve liči na povratak u „beskorisni“ početak poznatog, dok se moderni svet pretvara u apsurd i sopstvene krhotine, jer – „kad povuče se more, ostaju prazne lađe bivšeg / sveta, koji ipak nije još / sasvim nestao“. Ipak, pesnikinju i pevanje pokreću možda mrvice nade u obnovu starih mitova: „koje smo na svetlost / donosili uzalud, poput slepe, prerano rođene dece.“ Čin pisanja, kao beskraj putovanja po hartiji, dovodi se u blizinu aktivnog čitanja „tuđih stihova“. Očekivano „zadovoljstvo u tekstu“ često izostaje usled „naplavina metafora i deponija opisa“, koje samo „služe da me ubede kako treba izazvati ono posebno / osećanje nalik poletanju / mlaznjaka u nebo, / a zatim olakšanje, spokoj, / i rasterećenje tela i duše“, pojašnjava pesma „Tuđi stihovi“. I šta ona preostaje lirskoj duši i njenom glasu, sem da „razmršiš kose umrle dragane / što strči iz korenja žalosne vrbe“, kao da blago ironijski zvuči zaključak.

Podsticaj za uron u vlastite vizije, uzlete i poraze, najčešće pružaju neomeđeni prostori sećanja. Kao opipavanje neprekinute niti melanholičnog sjaja i smisla minolog, u traženju topline i ljubavi u raznim licima. Tada, iz mnoštva, iskrсну uvek žive seni umrlih roditelja kao centralna odredišta pesnikinjinog sveta, pa je kao svojevrsni omaž ocu pesma „Putovanje po hartiji“ njemu posvećena. U magnovenju ona posmatra sebe kao mladu ženu na

granici sna, sa kojom otac počinje razgovor „jezikom koji nije to ovdašnji“, a koji njih dvoje potpuno razumeju kao što su se i u pređašnjem, stvarnom životu uzajamno razumevali. Gotovo sablasna, ta statična scena razgovora seni umrlog oca i njegove jedine kćeri traje veoma dugo, da bi na kraju katarzično kulminirala u završnim stihovima, emotivno toplo i zaštitno, u isti mah i stvaralački motivaciono: „Da bi ovo zajedničko putovanje / što duže trajalo, da bih jutrom *zapamtila pesmu jednu ja*.“

Ko je, i gde je telo pesničkog ja i te žene, nakon ozarja i poruka takvog sna kad je probudi surova java spoljašnje realnosti, ispovedno intonirano kazuju sveobuhvatnije stihovi pesama: „Ratna sprema“, „Amputacija“, „Slučajna vožnja“, „Izgnanstvo“, „Izmeštanje tela“, „Nedostajanje tela“ kako je i naslovljen treći ciklus. Svet jeste postao kužno i razgrađeno mesto, a ona je od njegovog nadira nezaštićena i sama. Držeći poput devojčice „otvorene oči crvene od slane vode, / polusklopljene od oluje hladnih / elektronskih slika“, ostaje bez odgovora, dok se pita u završnici pesme „Ratna sprema“: „gde sam sklonila svoju tajnu opremu: / pribor za pisanje, skelet, granje i štit.“ Osećaj izgnanstva i svekolike ugroženosti, dovodi njeno biće povremeno gotovo do fizičke odeljenosti, kada je prethodni identitet preobražen u drugi, koji nije „neko drugo Ja“, već jedna „naprsila ploča čiji delovi / čekaju na konačnu amputaciju“ u časovima delovanja anestezije prilikom hirurške operacije (pesma „Amputacija“). U takvom stanju odsustva svesti, zastrašujuće deluje i osećaj nemoći: „Ni meditacija tu ne pomaže, / ni bolničke arhive, ni / preljuba u virtuelnom svetu“. Ovakva konkretna iskustva, svakako doprinose veoma kompleksnom odnosu prema vlastitom telu, kao i prema telu uopšte, što sve pospešuje osećaj zebnje i straha od nedostajanja, izmeštanja i gubitka celovitosti, tela i sopstva. Ciklus „Nedostajanje tela“ virtuosno varira taj motiv, koji je dodatni znak stezanja nevidljivog obruča, nove strepnje i drhtanja pred nepoznatim: „Telo drhturi, dok opet ne zauzme / mesto u nekom budućem / prostoru“ („Izmeštanje tela“). Takva teskobna suočenja zapljuskuju još teže i bolnije činjenice smrti i odlasci njenih najbližih, najpotresnije za pesnikinju jesu umiranje i smrt njene majke, što je tema više izuzetnih pesama („Svakodnevne posete“, „Zakon urne“) u ovoj, takođe i prethodnoj zbirci *Lekcije o smrti* (2013). A takve, nikad do kraja savladane lekcije, stalno pristižu, da bi se njihov kontinuitet potencirao naslovom i sadržajem ciklusa „Neprekinuto“.

Još jedan iznenadni odlazak prijatelja, ovoga puta reč je o pesniku i kolegi Alešu Debeljaku, pokreće melanholični oproštajni memento Bojane Stojanović Pantović pesničkim glasom – ravno iz duše. Njegovu iznenadnu tragičnu smrt, pesnikinja prinuđena da usvoji, ponovo prelazi put suzom: „Suze me uveravaju da sam još tu, sa svojim telom, / Celina i deo u isti mah, ispunjena i razdvojena / tvojim onostranim glasom, tom blagom grmljavinom“. A ipak, nađen je poetski izraz, ritam, slika i mera emocije, i reč dostojna čoveka kome se upućuju „sa ove strane“ u nepristupačnu usudnost sa one: „Sigurno silazi Tanatos po tebe, spustio je zlatne lestve / i nikakav oblik ljubavi više mu ne može odoleti“ (pesma „Sa ove strane“, ciklus „Neprekinuto“). Ovde vidimo doživljeno i napisano u preklapaju kao neobičan i vrhunski izveden postupak, što odlikuje i celu zbirku pesama *U obruču*, koja je komponovana u jednom prstenastom sledu.

Jer, nema tog nišana koji će nas osloboditi nas samih – sabira se unutarnji lirski višeglas, povezan nitima stilsko-motivski raskošnog registra. Iz pesme u pesmu, setna skepsa premerava vreme, zasvođeno „vencem reči sasušenog lišća i cveća“ („Još samo ove godine“),

privodeći ovu knjigu kraju, i predočavajući nagoveštaj početka „velikog spremanja“, krajnje zahtevnog poduhvata preuređenja „sopstvene sobe“. Iz nje se, konačno, mora nekako ukloniti prisutno-odsutna dvojnica – ta senka žene iz mučne fantazmagorije snova i varljive jave: „Ako sve to konačno ne oteram od sebe, / ako zaista ne napravim veliko spremanje, / kao što bacih stara ljubavna pisma / i tuđa lica sa fotografije / da na njima ostanem sama/ sama kao prazna vešalica“ (pesma „Veliko spremanje“).

A to treba učiniti što pre, dok još živi sećanje na bol, a sve bleđe biva isijavanje pojedinih trenutaka – pre zaborava. Pre nego se njih „dve“ opet sretnu u istom pamćenju. U istom obruču obgrljene zaboravom ne postanu jedno. Izmeštene u prostor budućeg. Možda srećniji od već udaljenih slika prethodnih života, koje kao senke sleću na zemlju. Kao potresni eho kroz prsten „pokorno i nežno“ iza reči. Iza svega.